

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Зданевич Лариси Володимирівни
на дисертаційну роботу

БОЙКО Галини Олегівни

**«Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних
навчальних закладів у процесі професійної підготовки»**
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Бойко Галини Олегівни присвячене важливій та актуальній як у теоретичному, так і у практичному відношенні проблемі. Нові вимоги сучасного суспільства визначають освіту як найбільш пріоритетну сферу життя і діяльності людства. Вибір інноваційного типу розвитку, демократизація і гуманізація освітньої галузі, тенденції до реформування традиційних моделей розвитку особистості породжують попит на висококваліфікованих фахівців педагогічної сфери. Одним із головних завдань професійної підготовки педагогів є формування здатності до творчого вдосконалення навчального процесу, тобто озброєння майбутніх фахівців уміннями знаходити нестандартний і найбільш ефективний спосіб вирішення освітніх завдань, формувати творчу особистість дитини. Тому серед пріоритетних напрямів педагогічної науки вагоме місце посідає дослідження професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти, зокрема формування їхньої соціальної мобільності.

Актуальність розробки такої проблеми зумовлюється ще й тим, що навчання педагогічних кадрів у різних типах закладів вищої освіти потребує перегляду і трансформацій у традиційній системі освіти, змін у технологіях, формах, методах, засобах навчання, у розробці нових моделей формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Проблема формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки зумовлена також неадаптованим до цієї ідеї змістом теоретичної та практичної підготовки в закладах вищої освіти. Актуальним за таких обставин постає подолання суперечності між сучасним запитом суспільства на сформованість професійної компетентності фахівця дошкільної освіти і недостатнім рівнем підготовленості випускників закладів вищої освіти; необхідністю вдосконалення професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти в контексті формування соціальної мобільності та відсутністю системної підготовки фахівців до цього виду діяльності; упровадженнями інноваційних педагогічних технологій в освітній процес закладів вищої освіти і низьким рівнем науково-методичного забезпечення; постійно зростаючими вимогами до педагогічної майстерності вихователів закладів

дошкільної освіти і недостатнім рівнем організації професійно-практичної підготовки в системі вищої освіти.

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження Бойко Галини Олегівни «Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки».

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Львівського національного університету імені Івана Франка; Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди; Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії; Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження.

У процесі дослідження Г. О. Бойко *вперше* визначено чинники соціальної мобільності (мотивація особистості, професійна спрямованість, педагогічні здібності та самопізнання, адаптація та самореалізація, творчий потенціал, педагогічна підтримка, професійна підготовка, професійна діяльність), *розроблено* модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у сукупності теоретико-методологічного, змістово-процесуального та результативного блоків, *виокремлено* особливості формування соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки, *обґрунтовано* педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки (оновлення змісту професійної підготовки, добір оптимальних форм і методів професійної підготовки, розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення);

дослідницею *конкретизовано* поняття соціальної мобільності фахівця дошкільної освіти, етапи становлення та розвитку соціальної мобільності, класифікацію різновидів мобільності за напрямками діяльності та ступенем розвитку, структуру соціальної мобільності фахівця дошкільної освіти у складі мотиваційного, когнітивного, комунікативного та соціально-професійного компонентів;

авторкою *уточнено* зміст понять «метод» і «форма» стосовно професійної підготовки вихователя, критерії та рівні її сформованості;

подальшого розвитку набули теоретичні основи організації професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти; дидактичні, вищої освіти і специфічні принципи професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, форми і методи (готових знань; дослідницький; активні; проблемного навчання) їхньої професійної підготовки у ЗВО.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Г. О. Бойко мета дослідження – теоретичне обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити модель і педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Сформульовані завдання та гіпотеза дослідження конкретизують шляхи і методи їх досягнення, визначають бачення автором перспективи їхньої практичної реалізації.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт.

Наукові положення, результати дослідження та висновки базуються на ґрунтовному аналізі психолого-педагогічної, науково-методичної літератури та практики щодо сутності і специфіки професійної підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, формування соціальної мобільності, концептуальних положень нової парадигми вищої освіти педагогічних кадрів в Україні.

Обраний автором комплекс методів дослідження дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї, які розкривають концепцію дослідження достатньо обґрунтовані застосуванням *теоретичних* (вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічних джерел, опрацювання нормативно-правових документів у сфері освіти, вивчення й узагальнення досвіду роботи науково-педагогічних працівників, теоретичне моделювання) з метою визначення стану дослідження проблеми, розкриття основних теоретичних положень дисертаційної роботи, виокремлення й обґрунтування ключових понять; *емпіричних* (бесіда, анкетування, тестування, педагогічне спостереження, самоспостереження, експертне оцінювання, педагогічний експеримент) для перевірки розробленої моделі й обґрунтованих педагогічних умов формування соціальної мобільності майбутніх вихователів, виявлення кількісних і якісних показників сформованості соціальної мобільності вихователів на кожному етапі дослідження; *методів математичної статистики* (статистичне опрацювання та якісний аналіз експериментальних даних із використанням критерію узгодженості χ^2) для перевірки ефективності педагогічних умов, моделі, методичних рекомендацій щодо формування соціальної мобільності.

Зміст роботи та аналіз отриманих результатів дають змогу констатувати про досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційної роботи Г. О. Бойко мають практичну значущість, яка полягає в тому, що розроблено й апробовано методичні рекомендації для формування професійної компетентності й розвитку

соціальної мобільності вихователів у процесі підготовки у закладі вищої освіти; оновлено зміст, інформаційне та технологічне забезпечення нормативних, професійно орієнтованих та дисциплін вибіркового циклів (зокрема, дисциплін «Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Дошкільна лінгводидактика», «Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти», «Теорія та методика співпраці з родинами», «Теорія та технології роботи з різними категоріями дітей»); оновлено навчально-методичне забезпечення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти – створення навчально-планової документації (освітньо-професійні програми, навчальні плани, програми навчальних дисциплін і практичної підготовки), добір дидактичних засобів для студентів (підручники, посібники, опорні конспекти, довідники, словники, збірники завдань для самостійної роботи і практикумів, модульні навчальні елементи) і викладачів (електронні видання зі звуковими і відеофрагментами, методичні розробки з навчальних дисциплін, методичні вказівки, наочні посібники, тести, контрольні завдання), систематизація технічних засобів навчання (сучасна проєкційна та аудіовізуальна апаратура, комп'ютери, телекомунікації, відео- та кінофільми, навчальні комп'ютерні програми); перевірено педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура роботи є логічною. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (241 найменування, з яких 19 іноземними мовами) і 24 додатків (на 89 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 305 сторінок, основний текст викладено на 187 сторінках. Дисертація містить 12 рисунків і 21 таблицю на 8 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито новизну та практичне значення результатів наукового пошуку, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів вищої освіти.

У першому розділі «Теоретичні засади формування соціальної мобільності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» на основі аналізу науково-педагогічних праць дослідницею охарактеризовано основні дефініції дослідження: «мобільність», «інтелектуальна мобільність», «академічна мобільність», «соціокультурна мобільність», «соціалізація», «соціально-професійна мобільність», «професійна мобільність», «професійна компетентність» та класифіковано їх у дві групи: (загальні поняття соціальної мобільності, поняття мобільності фахівця).

На особливе схвалення заслуговує підхід автора до характеристики різновидів мобільності, що дало підстави визначити сутність і характерні ознаки явища «соціальна мобільність» та виокремити чинники, які сприяють підвищенню соціальної мобільності в сучасному суспільстві.

Автором належним чином вибудовано визначення основної категорії дослідження «соціальна мобільність фахівця дошкільної освіти», який розглядається нею як компонент професійної компетентності, що характеризується відповідним рівнем готовності до соціально-педагогічної взаємодії, яка формується у процесі професійної підготовки і реалізується поетапно у взаємозв'язку з усіма видами мобільності під час переміщення фахівця в соціумі, а також зміні його соціального стану, статусу та ролей.

Г. О. Бойко визначено чотири етапи становлення та розвитку соціальної мобільності, охарактеризовано провідні наукові підходи педагогічної освіти, на яких ґрунтується професійна підготовка фахівців-дошкільників даного дослідження, визначено чинники та виокремлено особливості формування соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки.

Дослідницею визначено компоненти структури соціальної мобільності вихователів ЗДО: мотиваційний, когнітивний, комунікативний і соціально-професійний компоненти.

Авторка пропонує розглядати три рівні сформованості соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки: початковий, достатній і високий.

У другому розділі «Методика формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки» Галиною Олегівною здійснено аналіз стану сформованості мобільності у студентів (505 студентів 3–4 курсів денної та заочної форм навчання) спеціальності «Дошкільна освіта» та педагогічних працівників ЗДО.

Авторське бачення процесу формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки презентовано у вигляді цілісної моделі (рис. 2.1, стор. 126 дисертації), що складається з таких блоків: теоретико-методологічного, змістово-процесуального та результативного. Модель чітко структуровано за відповідними складовими (теоретичні та практичні аспекти, підходи, принципи, чинники, комплексна взаємодія всіх засобів, форм, методів і шляхів реалізації, методик, технологій тощо).

Визначено критерії сформованості соціальної мобільності вихователів ЗДО (репродуктивно-мотиваційний, пізнавальний, комунікативно-рольовий, професійно-діяльнісний) з відповідними показниками та рівні їх сформованості (початковий, достатній, високий).

Для перевірки ефективності сформованості кожного компонента в дослідженні авторкою було використано ряд діагностичних методик (Т. Елерса, В. Гдадунського, В. Грехнева, Т. Білоусова та Є. Бондаревської, методика «Ефективність лідерства», діагностика рівня педагогічної культури у студентів-випускників тощо). Визначені компоненти, критерії та добір методик для виявлення рівнів сформованості соціальної мобільності у фахівців дошкільця дуже вдало дисертанткою згруповано в таблицю 2.2.

У третьому розділі «**Організація та результати експериментально-дослідної роботи**» – перед нами постає науково виважена та логічно вибудована програма педагогічного експерименту. Автором описано його хід та проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в три етапи (констатувальний, формувальний та узагальнювальний).

Під час дослідження Г. О. Бойко здійснено відбір та модифікацію методик проведення всіх етапів експерименту: (тестування, анкетування, опитування, педагогічне спостереження), а також діагностичних методик.

Дисертанткою не тільки представлено програму, а й експериментально перевірено авторську методику організації дослідження з формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти з відповідними компонентами (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, соціально-професійний), що різнилися змістовим наповненням, методами і формами організації навчальної діяльності.

Сильною стороною педагогічного експерименту є залучення до роботи досить великої кількості респондентів. Різними видами дослідження на формуальному етапі було охоплено 416 студентів, які навчаються за спеціальністю «Дошкільна освіта». Відповідно до програми експерименту дослідницею було утворено контрольну та експериментальну групи.

З метою реалізації авторської моделі формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти через упровадження системи обґрунтованих педагогічних умов, дисертанткою було проведено: бесіди зі студентами спеціальності «Дошкільна освіта» та вихователями закладів дошкільної освіти; методичні семінари та семінари-тренінги з вихователями закладів дошкільної освіти з актуальних проблем соціальної мобільності; елементи самоосвіти учасників експериментального дослідження. Розроблено та апробовано тестові завдання і вправи з проблеми формування соціальної мобільності, які студенти могли виконувати самостійно, користуючись матеріалами, виставленими на персональній сторінці викладача. Оновлено зміст навчальних модулів нормативного та вибіркового циклів – навчальні дисципліни «Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка» («Педагогіка дошкільної освіти»), «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Дошкільна лінгводидактика», «Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти», «Теорія та методика співпраці з родинами», «Теорія та технології роботи з різними категоріями дітей»). Підготовлено і запропоновано студентам різні адаптовані методики для перевірки рівня сформованості у них соціальної мобільності. Упроваджено методичні рекомендації «Взаємозалежність формування професійних компетентностей та розвитку соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі їх фахової підготовки в умовах закладу вищої освіти».

Тут простежуються новаторські розробки автора, які вирізняються оригінальністю, дієвістю і водночас високою результативністю.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні (таблиці та рисунки), які суттєво розширюють й унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

Вірогідність результатів педагогічного експерименту визначено за допомогою статистичного критерію однорідності К. Пірсона (χ^2), що підтверджує ефективність розробленої авторської моделі.

Загальні **висновки** логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками. Дисертанткою правильно подано список використаних джерел, який оформлений згідно вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження можуть бути використані для організації процесу професійної підготовки фахівців зі спеціальності «Дошкільна освіта»; удосконалення навчальних дисциплін; розроблення стандартів освіти, модернізації освітніх програм; підвищення рівня кваліфікації та професійного зростання вихователів закладів дошкільної освіти, для проведення наукових досліджень.

Основні результати дослідження відображено у 18 наукових публікаціях, із них 17 одноосібні, зокрема: 1 розділ колективної монографії; 7 статей (із них 5 – у фахових виданнях України; 1 – в закордонному періодичному виданні, 1 – в закордонному виданні); 7 матеріалів і тез конференцій; 1 тези доповіді на семінарі; 1 брошура методичних рекомендацій.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація і автореферат відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення автореферату й дисертації – ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання:

1. Ураховуючи належний теоретичний рівень дисертації, вважаємо, що робота тільки б виграла, якби дисертантка ширше проаналізувала би зарубіжний, зокрема, європейський досвід формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки та визначила, що саме з цього досвіду використано під час педагогічного експерименту. Це підкреслило б значущість дисертаційного дослідження у контексті євроінтеграційних процесів.

2. При проведенні констатувального етапу експерименту щодо виявлення рівнів сформованості соціальної мобільності дисертанткою було залучено тільки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» бакалаврського рівня та вихователів закладів дошкільної освіти. Робота значно виграла б, якби містила результати опитування ще й і викладачів, які безпосередньо впливають на розвиток соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі їх фахової підготовки в умовах закладу вищої освіти.

3. Дисертанткою вдало спроектовано авторську модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти (стор. 126 дисертації). Проте у моделі, на наш погляд, досить узагальнено представлені мета і результат. Бажано б було конкретизувати мету дослідження. В такому випадку результатом буде не динаміка, а сформованість соціальної мобільності вихователів ЗДО в процесі професійної підготовки. За цієї умови модель стала би більш досконалою.

4. Зважаючи на зміни, які відбуваються у вищій школі, питанню самостійної роботи студентів надається особливого значення. Вважаємо, що робота значно виграла б, якщо авторкою дисертації питання організації самостійної роботи вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки було подано ширше.

5. На нашу думку, у роботі доцільно було описати не лише кожную педагогічну умову формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки окремо (механізм створення та ін.), але й чітко виокремити їх комплексність та взаємовпливовість, підсилення ефекту кожної за рахунок взаємодії з іншими, що додало б би переконливості результатам експериментальної роботи.

6. Висвітлення змісту професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до формування соціальної мобільності дисертантка репрезентує через упровадження методичних рекомендацій. На нашу думку, результати дослідження набули би більшої ефективності за умов залучення можливостей неформальної освіти, яка сьогодні є надзвичайно перспективним напрямом і залишається мало дослідженою.

7. Оскільки вивчення сучасного стану сформованості мобільності у студентів здійснювалося з достатньо великою групою учасників (505 студентів 3–4 курсів денної та заочної форм навчання спеціальності «Дошкільна освіта» і вихователі ЗДО) у шести ЗВО з різних областей України, вважаємо, що для забезпечення «чистоти експерименту» доцільно було б розробити та описати методику підготовки викладачів цих закладів для участі в експерименті.

Висловлені зауваження та побажання лише засвідчують величезні перспективи та відкритість досліджуваної проблеми, мають рекомендаційний характер й не впливають на загальну високу оцінку дисертації Бойко Галини Олегівни, яка здійснена на належному науковому рівні та носить характер закінченого самостійного наукового дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Бойко Галини Олегівни «Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки» є самостійною науковою працею, яка повністю відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та вимогам, що висуваються до дисертацій (пункти 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами в 06.09.2016 р.)), а її автор Бойко Галина Олегівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Л. В. Зданевич

Підпис Зданевич Л. В. засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГПА

В. М. Барановська